

NYELVJÁRÁSI SZÖVEGEK

NYELVJÁRÁSI SZÖVEG TÉCSŐRÖL (SZU)

Bájlá Mari

Tavaszi szántás után, miko má nem vó^ut dó^ugom, a havasra felhajtottam. Oda, a Timpa¹ alá e·zerhé¹·ccáz mé¹terre. De elé¹bb elmentem eszterüre, hogy legyen ithun. Akkor elmentem fel az erdő^ü alá, de a lovam ojan vó^ut, hogy é¹n egyedül mentem. Nem lehetett elmenni, me akko legyes az idő^ü a gazon, é¹s a ló^u összefo·tozza² magát a lé¹tytül. Kiváktam haccáz paszujkaró^ut. Összehortam csomó^uba, hogy é¹n másnap a ló^uval meek, felrakom, é¹s csak jövk.

Jövk lefele, hát a magyar pap³ fő^üggye — Katrin Estván vette asz meg —, ot vó^ut egy bájlá⁴ Mari. Egy magyar ember é¹ppem miko jövk — arra kellett nekem lefele jönni —, az megy elfele. Meg is ösmertem, hoty kicsoda. Hát ide ne mongyuk be, hoty ki vó^ut, na! Elment. Mondom:

— Mit keresett itt az az ember, Mari?

Asz mongya:

— Jó^usoltam neki.

— Há maga ért hozzá?!

— Jó^usolok é¹m magának is!

— De nekem nincs ety kopekám sel

1. hegy a Máramarosi havasokban;

2. összebogozódik;

3. református pap;

4. kuruzsló, ráolvasó

— Ingyen — asz mongya —, hogy lássuk: igaz vagy nem. Na, bement a kis házába. A tenyerit íty tartotta, ni. Ojan tekenő^ñ fornába. Ted bele egy maré¹k málé¹lisztet, hoty simujjon. Akko kijöt hozzám. Akko megeresztette így a kezit, ni. Miko megeresztette, akko asz szé¹trepedezett. Asz mongya nekem:

— Hát maga — asz mongya — nagyom messze utra indul. De ojan kacskaringó^us lessz!

Jaj, a fene egyem meg, gondolom magamba. Hát é¹n hó^unap-utám megyek a havasra! Hát az messze van, ugyi? Az van ötven-hatvan kiló^umeter, é¹s ojan kacskaringó^us! Hát esz honnet tuggya esztet?! Na, it van, ni! Mé¹k ki-talá-jja!

Akkor visszaizé¹li a kezit, így, érted? Uty, hocs csomó^u-ba legyen. Elsimogattya szé¹pén, akko megereszti. Megin repe-dezik. É¹s né¹zi, figyeli... figyeli... Rámné¹z.

— Maga — asz mongya — vaty kapott, vaty kap, de rövidesen — asz mongya — summás pēnszt.

Így!! Jāj, megvakarom a fejemet megint. Hát tiszta igazat mond. Hát ezelő^ütt ety hé¹ttel az apám adot nekem hu-szonöt-ezer cse koronát. Na! Hát ez is igaz: kapot vaty kaptam már.

— De é¹m megmondom magának, hány darab jó^uszága van. [Az adatközlő számára magyarázatként:] Má marhaállomány.

— Na, hat hajjam!

— Öd darab.

Intem a fejemmel, hogy nem.

— Na meg a ké¹t lúval hé¹d darab.

Akko vó^ut valami tizenné¹gy darab jó^uszágom nekem: ló^u, tehén, ökör, minden. Asz má nem tutta kitalálni, hoty hány darab jó^uszágom van.

— Na de, Mari né¹ni, mondok é¹m magának egyyet! (Má nekem az é¹n filjam megvó^ut, a felesé¹gem beteg nem vó^ut.) Mari né¹ni, mongya meG, hogy lessz-i nálunk család?

Ez eggy ojan kérdé¹s vó^ut, mint akinek nincs, ugyi?

Megim meksimidgattya a málé¹lisztet, megereszti a kezit:

— Ha a felesé¹ge a beteksé¹gből kigyó^ugyul, lessz — asz mon-

gya. S má nekem a fiam megvő^ut, s a feleséⁱgem nem vő^ut be-
teq! Má látom: hazudik!

Eljött a téⁱl. Az ura horta lefele a fát. Jön a fiyu,
hozza a szervéⁱtába⁵ az apjának az ebéⁱdet. Mondom:

— Hova micc?

— Hosztam apámnak enni.

— Mond méⁱg anyád igazat?

— Hát mond, akinek eⁱltaláⁱjja! — Így a fiyu.

Nem szó^ultam semmit se. Éⁱn a babonának... Aki babonás,
az nem ember, annak nincs Istene. Na.

Elmondta: I d . R o m á n A l b e r t 77
éves földműves Técsőn (volt Máramaros m.) 1970. jú-
nius hó 25-én. A hangfelvételt a beszélő tudtával
készítettem.

Mokány Katalin

KÖZÉPPALÓC NYELVJÁRÁSI SZÖVEGEK*

I.

— Mondja, Űrse neni, mit ettek azelőtt, milyen állatokat tartottak a ház körül?

— Nem nagyon, csak vó^ut kecske jis, liba, liba mē vót huszonkettő jis. Ákkor vó^ut malacok, úgyē, malac, māsai nem nagyon izétōⁿ, tyúkok, úgyē, mer mē ákkor nem úgy vót, mint mos, hogy a zō^ücségēsbe, nem vót zō^ücségēs, avval aszt is termeltō^ünk mēg gyümōcsō^ünk annyi termēt, hogy bārcsák most annyi vō^una, mint aki otmaratt akkor^o mē. Vó^ut csērēsnyē, mindēn, a csērēsnyāt is aszaltuk, a szivāt is, tēbe mēffō^üsz-tük, levesnek is mē mindēhogy, mēggyet is, mindent. Vót hāla istennek.

Nāgyon sokat kēllēt csārtalōdzānyi, kuncsorgānyi, mēg bijony az étel mēg úgyē az a helyzet édēs, hogy rāntottleves mē zsufalevest is fōsztō^ünk, de asz nem tuggyātok, hogy minyō. Tōkmagot mēttōrtük, mēsszitatuk, oszt mēffōsz-tük, oszt olyan lētt, amikor mēffōsz-tük, mint a pēctej. Ettetēk-ē mē pēctejet? Allyan turōs. Oszt ákkor mindē^j jó vō^ut. Eszt is lēhet most is úgy, a tejet csinānyi, hogy ēgy csipetecskēt belē, oszt

*1980. októberében a JATE Nyelvészeti Diákköre nyelvjárásai gyűjtőúton járt a Palócföldön.

A gyűjtés célja az volt, hogy a környékbeli népszokásokról, ház körüli teendőkéről olyan szövegeket vehessünk magánzóalagrá, amelyekben megfigyelhetjük a vidék nyelvjárásai és néprajzi sajátosságait.

Ezek közül a szövegek közül szeretnénk most kettőt közreadni. Az első gyűjtői a népi táplálkozásról és az ehhez kapcsolódó állattartásról, növénytermesztésről s a kenyérsütésről kérdezték az adatközlőt, a második szöveg pedig a lakodalmi népszokásokról szól.

akkor túrós lesz, mint akkor vó^ut a pēctej. Akor úcs csinātāk úgyē, hogy ahol bornyas vagy bornyúk lēttek oszt hitāk ā gyerēkēkēt pēsztejet ēnnyi. 'Sz mēllocsoltāk ōkōt, oszt aszt beszētēk, hogy ha rīnak, ākkor tōb lesz at tej.

Úgyē, mē ezēkelōt, ez a hogy mondanām tinōra gombā, gombā āz erdōbe ānnyi vó^ut, aszaltuk, oszt ākkor mē tēbe is, fōsztük is mē sūttük is. Tēbe is. Mer úgyē, ēdēs jō istenēm, hāt, mindē jō, hā vān.

— *Lakodalomban mit ettek?*

— Hāt, mē jezēk elōtt úgyē, mē asztā, ízē, riskāsāt is fō^üsztēk, sokāt, oszt ākkor ag gāzdāszon mē szēttē ja izēt, bekōtte a kezit, hogy mēgégette a kāsā a kezit. 'Sz pēszt szēdētt. Osztānn ākkor úgyē hāt ki csontot vetētt a kānāba neki, ki eszt, ki aszt. Mē jakkor vāktāk birkāt is, disznōt is, mēg mindēhogy, olyanfurmām van, úgyē, hogy mēg rétest sūttek, mēg kālācsokot, naty túrós lepényekēt, nagy morvānt, mint annak a zasztalnak a felē, majnem olyan nagy morvānyokot ē, úgy hītuk, úgyē, morvāny. Ąz ā nagy, nagyobb mint a kēnyér, úgyē, oszt olyan hosszūk vó^utak, mek kerek is vōt. Hāt mindēmfurma vōt ākkor is. (...)

— *Milyen volt a ganca, hogyan készült?*

— Hāt aszt is úgy ízē, sūrōven, oszt kiszaggattuk, kānāval, kānālra vēttük oszt kēsvel lēlizētük, mē ā tā szélire kentük ki, ākkor osztān mēzzsirosztāk, tejfēlēsztāk, túró^usztāk, mindēhogy csinātuk, úgyē. (...)

— *Hogyan sūtōtték a kenyeret?*

— Úgy is vó^ut, hogy csinātam morzsōkāt, a kovāszbō csinātōnk, beāszttattuk, mikor sūtnyi akārtōnk, ākkor mē mēg most is aszt mondom kedves, hogy mikor sūttem kēnyeret, mē úgy is vōt, hogy ārpāliszdbō sūttem, de mē sokval job vōt, mint ammit most sūtnak a jizēbe. Osztānn ākkor úgyē, mē mēg kompért is minyig tēttōnk hozzā. Mégis minyō jō kēnyér vōt!

Leleszi lakik ē a lyānyomnak a lyānya, āz is mē emlītēttē mē, hogy új jut neki eszihe, hogy vitte velem a nagy kēnyeret,

néllābū tarisznvābe, mer mē akkor úty hogy nat tarisznya vót olyan illyemfurma naccsāgú jē, mint a zsāk, úgy ollyam bō, oszt akkor maddzag vót rāvarval a négy sārķāra, 'szt abba vittem a kēnyeret. Abba bijony. Süttōnk, úgy is vō^ut, hogy ötöt is. Ot vót a kemēnce a hāz mellett, lā. Osztānn ākkor nagy kerek tepsikbe, olyanok vót, hogy mondom, hogy mē a vōm is aszonta, hogy hāt, hogy lējtēzik asz, hogy hāt mink kāntorkēnyeret ēszōnk.

Hāt úgyē, vō^ut olyan ālkālom, úgyē, mer az embērēm búzājē dōgozot, oszt ākkor olyan lisztēt attāk a malombā, hogy tiszta kovāsz lett. Olyan īneji vót, űjnyi vāstagok e az alsō^u hājānō. Olyan lēt. Ākārmit csinātam velē, ākārhad dāgāsztottam, ākārmit csinātam velē, mégis olyan.

Ākkor is vót mindēmfurma, mē most is. De ē mondom, sokszor, hogy nem is tājēkozza a mostanyi kēnyēr a miēnkēt, akit mink süttōnk. Olyanok vót. (...)

— *Hogyan folytatták a kenyérsütést?*

— Ākkor āszt a beāszttātuk āszt a morzsókāt, ākkor fēlvertük, ākkor mēkkelt úgyē, ākkor mikor mēkkelt osztann ākkor osztann bedāgāsztottuk, kiszākājtottuk szākājtōba, oszt ākkor abba mē mē mēkkelt, oszt akkor űs süttük. Mē a kemēncēbe űr raktuk. Olyan naty kerek lāpāt vót, arra. Mē úgy is vót elō, hogy csak ugy, hogy nem tepsibe, de azutān oszt mā ārrā is rāgyōttōnk, hogy csinātak ot Nādasdon a gyārba tepsit, az a kerek, úgyē, osztān akkor abba mē könnyebb vót, úgyē, mer oda toltad, ahova kēllēt. Úgyē, lāngost is süttōnk, osztānn ākkor āszt is a lāpātra ēnyūtottuk, osz betēttük, osz mēssūt, jó naty kerek, oszt ākkor minyō jó vót! Mēkkentük zsírval, oszt ākkor ēttük. Úgy vārtuk mā, ha elfogyott a kēnyēr, úgyē mikor mā rēggel sūt a lāngos, mer bijony úgy is vót, hogy mikorra kivirat, ki jis szēttem a kēnyeret a kemēncēbū.

Elmondta: O s z t a f i I g n á c n é, 86 éves.
Bükkszenterzsébet, 1980. október 21. A felvételt készíttette és lejegyezte:

Boda Erzsébet és Dömötör Adrienne

- II.

— *Zsuzsi néni, meséljen a házassági szokásokról!*

— Hát az úty kezdődött, hogy mi fogattunk fonóházat, mert még akkor kendőr vót. A kendért kinyöttük, akkor ásztat kivébe bekötöttük, elásztattuk, akkor ásztat kivettök, mészárítottuk, ásztān akkor úty csinātung belőle gerebényen szösz, szösz. ...A légények meggyűttek, azok még az ásztalhō ültek, mink mēk környetlen körü a lēanyok, oszt akkor mink fontunk, fontunk. Hāt oszt kinésztē magānak a légény, hogy mējik szeretné, mēm mit. Mēksúktā mā a barāttyanak, hoty hāt ō eszt a lōant nāgyon szeretne, hoty hā kimēnnē utānnā māj mikor kimēgy a fonohásztu. Mer ottān ōk kārtyāszták az ásztalnā, mīm mēk fontunk, de mikor a legény ásztān kimēnt a fonóbō, akkor mingyā fölugrott a lány, oszt akkor mēnt is utānnā māj kivel od beszégettek, úgy gyűttek ēggyűve.

... Hāt hā akártā, szeretné, ha nēm akártā, többēt nēm mēnt ki, hā nēm teccēt válāmi. Így ásztān vót ojān, āki tēlleg jó is lētt. Mēbbeszégettek ēggyűtt, hogy nā ém mā elmēgyēk nālātok, tē mēm māj gyere utānā a szülōi hāszhō, mā a lēāynak. Osztān akkor ottān megēgyeszte, hoty hāt ō mījē jōtt, ō nāgyon szeretné, feleségül el is vēnnē, hoty hā az āpjok, mēg az ānnyok belēēggyeznē. Ászt montā az āpjā mēg az ānnā, mā ém magāmró is mondom eszt, ászontā az én ēdēs āpām, hoty hāt ābbō nēm mink beszéjjük mēg, hānēm a fiátálokon áll. Hā ēgymāsvāl belēsznek elégēdve, szeretyik, akkor úgy lēssz, āhogy a szērēncse hozzá. Hāt ásztān úgy is vót. Ákkor elējōtt az, hoty hāt elmēntek a pāphō jelēntkēzni, beírtāk a nevēkēt, osztān akkor csinyātāk jānykērō nāpot, estēt. Gyűtt tīsz-tizenkēt āsszony a kōrōvel, ēggyűtt a vōlegēnvel mēg a vōlegēennek az ō ēdēs ānnyōvāl, elmēntek a lānyosnāk a szūleikhō a lānnāk. Ákkor ōk beszégettek, beszégettek.

... Ákkor a pāpnā mikor jelēnkēszték, ákkor hāromszor kihirdették ōkōt. Nekēm vót a legelsō testvérēm két ēvvel vót nā-

gyobb, mint én, ásztát az én édesapám úty férhő áttá, de úgy, hoty két nápos lágzit tett neki.

... Ákkor réggē elmēntek az esküvőre. Házagyöttek a jānyos hászho az odáváló, a legényēs hászho odáváló, majd az ebédre, vacsorára, ákkor mēntek a fiúho. Ot mēttették, mikor mā el is vittek este, osztān ákkor mēm másnap is tettek hērészt, úgy montāk, hogy mēgyünk a hērézbe, hogy majd a jānyos hászho mēnnek a legényēktő, osztān ákkor mēm mēgént ottēn fōmēntek, oszt ottēns mēccsinātuk a vacsorāt mēm mindēnt, oszt így kétnapos lágzi vót. Hāt osztān ákkor én vótām a másogyik, az é^désapāmⁿak, ákit férhő ádot^t engēm mēm mā úgy ádot férhő, hogy mé csak ēggy vacsorā sē vót, mé tūzet sē ráktāk. Réggel az édesapāmⁿak a kocsijā, lovā elvitt Erzsébētrē, mer lēlészi vótām, Erzsébētrē esküttünk mēg is. A vōlegénynēk mēg a ōk mágok fogattāk másikot, mikor mēgesküttünk, gyütt a vōlegēnnēk a násznagyurā, oszt ákkor mēkkáptā a mēnyásszont, oszt az ō kocsijārā tettek. Elvittek fél a vōlegényēs hászho, osztān ákkor csak ēggy vacsorā lētt a vōlegēnnēk.

— *Es a stafirungja, az miből állt, Zsuasi néni?*

— A stafirunk tisztā vāszonybō, ákkit mink szōttünk mágunk. A mēnyásszonyi derekāj hājāt áttāk nyóc dārābot, nyóc dārābot áttāg belülē, dē csak hārmāt tōmtek mēg idēhāzā, ámit mēnyásszon k^orombā átāttāk, a többi a szēkrēmbe vót. Lādānak híftuk mink, ásztān kászlināk. Ojam vót a lādā, hocs csak felnyittuk felőről, mēg alsó fiókjā vót, dē a kászli mēg ojam vót, nagy vót, nagyobb sokkal, ánnak mēh hārom fiókjā vót, ákit így kihúsztuk. Ábbā mēg a ojjan ruhāk vótāk, mint a szoknyā, a blúz, a kábāt, pulóvēr. Mēvvették, hogy mire ásszony vót, osztān ákkor mindēn lēgyēn nēki. Ijenēk vótāk bennē.

— *Milyen ágyneműket kapott?*

— Tisztā fehér. Vót ojjan, áki úty, hogy tártottā mágāt, hogy én nēm a szēgényēk közē tartozok, hānēm én a lekhírésebb vāgyok. A sejmēt vēt^t, sejmēt osztān ákkor vēt^t ojjan cifrābā, de mindēnki ászt sugdostā, hogy nohāt ojjan szēp-ē mā ē mint a tisztā fehér, igaz-ē, hogy mindē szēbb a szēgényēké, mint a gāzdāgoké. Ics csinātāk, mer ijēn a nép, igaz-ē? Osztān ákkor

Így mindēm furnāk vóták. Vót fejeruhá, törülköző, törölő, mē ojanokqt is csināták, hogy mikor a teheneket fejtek odáházá a családbá, hogy mē ászongyá bigrem vót, mē ásztát is várja oszt amikor kiszáptá a két ijenre, azutān ākkor szépen kirojtosztá, mē várrást is csināták belē, himzést, hogy ojanokat is mindēn. Ásztān kis tārisznyāt, mē ojanokāt hortunk mi nēm tāsķāt iskolābá, hānēm nésszöglētésre^ebbē a vāszonbo megvarták.

— *Hogy vitték a menyasszony ágyát?*

— Vártuk-vártuk nagy örömmel, gyönnek a mēnyásszony āgyāé, gyött is mind a hārom szekér. Először jött az első. Ārá össze-csinātāt^ok a nyoszojāt, mēr az négy dárābból állott. Még oszt a dēszkākāt izs beli. Ākkor beli a szálmázsākot, ābbā a szálmā, fehér, tisztā fehér az is, vāszbombó, dē ásztāt mécs csāk szálmāvāl tömték még. Ásztāt belētették, ākkor a szálmázsākra mingyā vitték a fejelékēt, pārnāqqt māsķülömben. Nem fejel, pārnā, iqáz? Tisztā fehérbē, singoltāk végig, nāgyon fājin, ā hāt fejlet úty, hoty hārom fērt el ālō, mēgint a tetejibē is hārom, āsz hāt. Ākkor szépen a nāgy szép fehér dunnā teli pēhējjeļ, āszt fōlvették úgy, mint a szobābā. No most szépen fēļ vām vetve a mēnyásszony āgy. Majd hātrā mēgyēn a hātujjārá két āsszony, mēg az elejēn is vān két āsszony. Mā a szekērēn úgy āll, mint a szobābā. Innen hātvāl úty fogjāk, hogy nē hujjon szēt, mikor māj mēgy a lō. Csēngōs lovon, a lōnāk a fūlibe kendō, mēs szālāg, hogy mikor kergetnek felvāgvā, ākkor fūjjā a szēļ. Mer nézi mindēnki a mēnyásszony āgyāt, hogy mijen szép. Ākkor áasztāt elvitték, mikor elvitték a legényēs hāszhō, ākkor ottān siettek, beleszētték, lēsētték mind a hārom kocsiřō, mer hārom kocsi vót: ēgyre kāszi, ēgyre a lādā, a mēnyásszony āgy mingyā az elsőn, hārom szekér vót. Ākkor mikor odaērkēszték, ākkor pākotāk örōmvel lēfelē, mēm mindēn, ākkor ottēn kēszték mingyā szobābā mā elvót kēsztēve a mēnyásszony holmīnāk külön szobā, hoty hāt az elférjēn odābē, a vōlegényēs hāznā. Mikor fēlvették, ākkor huncuccsāgbō odābūtt vālāmējik vāgy fiu vāgy nō, oszt ākkor fōlkāpott ēgy kizsgyerēkēt, oszt belē, mikor mā szépen fēlvót vetve. Ākkor nevették nāgyon. Csāk

neveccségnek okāē vót. Jāj-jāj, akkor migént hozzāfokták.

Útyhogy mēh hāromszor-néccēr is.

— *Es éjjéltājon, mikor volt a menyasszonytāncoltatds, utāna még mi volt?*

— Éjjéltājba még akkor nēm szokták ā mēnyāsszonytāncot, csak ā pēszt úsz szētték, mikor űltek, vācsorā előtt. Tānyé-rosztāk, tānyərbā, osztān akkor ā māsik mēm mēnt mellette, osztān akkor beliöntötték ānnāk, mēr ā tānyərbā nēm fērt, āny-nyit āttāk, osztān akkor āmikor végi lētt, hogy mā mindēnki bēāttā, mer mindēnūve odātārtottāk, āhogy űltek... Ā hosszú āsztāl mēk két oldalrol ā dēszkābō vót ā űlés is, nēm ām kār-székēk. Osztān akkor bēmēnt ā mēnyāsszō még ā vōlegē, hogy āt-olvāssāk, hogy mi mā nekik ā izē, ā hāszon, āz örōm, hogy mēnnyit kāptāk, beszēték oszt utānā, de űgy-ē āzokāt mā nēm tudom, hoty ki mit kāpott, mer āz ēggyik sokkal tōbbet kāpott, mint ā māsik.

— *Es utāna mi volt?*

— Hāt űgy-ē ā vōlegén hāzn^a ā mēnyāsszony nēm mēhetētt sēhovā sē, vót űty, hogy elmēnt mā vālāki ēfél utā mingyā, de lēhetētt rēggejig. Mer ittāk, mulāttāk, mēk tudom is ēn. Māsütt mēh hāt oszt elmēntek hon no mos mā végi vān mindēnnek, ā lāg-zināk is, mēm mindēnnek. Ākkor ā mēnyāsszō még ā vōlegē āzok még ākkor mā mēgēgyesztek, āhogy mēttuttāk.

— *Mikor öltözött āt a menyasszonyi ruhāból a menyasszony űjmenyecske-ruhāba?*

— Ā mēnyāsszony ā ruhājāból ākkor mēn nēm ötözött āt, csak ā koszorūjāt vētték lē tizenkēt órakor. Osztān ākkor bē-kōtōtték ā fejēt, nāgyon cifrá kāzsmērkendōkōt szokták ākkor, osztān ākkor ā legislegcifrābvāl bēkōtték hātrā, mēccsinātāk neki kontyot, fēlhājtottāk ā hājāt mēm mindēnt, oszt bēkōtték, oszt űgy vitték ki tāncolni is mā ākkor. Hogy mā ākkor āsszony vót. Āmikor osztān elmēntek, ākkor mā nēm koszorú vót, tōbbet

nēm tette föl a koszorút éfél után, de vót ojján, aki kivilāgos viráttig a koszorút csak akkor vették lē, mikor mā elmēnt mindēnki, így vót.

Elmondta: J ó z s a J á n o s n é 79 éves.
Tarnalelesz, 1980. október 21.

A magnetofonfelvételt készítette: Forgács Tamás

Lejegyezte: Forgács Erzsébet és László Edit